

Jézus „csodái”

(III. rész)

III. Halottfeltámasztás?

Az evangéliumokban három ún. halottfeltámasztási történettel találkozunk: Jairus lányának (Mk 5,21-24.35-43), a naini ifjúnak (Lk 7,11-17) és Lázárnak a „feltámasztásával” (Jn 11,1-44). Az elsőről már beszéltem e tanulmány elején, a második – több lehetséges – értelmezése itt következik, és ezen belül szót ejtek majd a harmadikról is. Mivel az értelmezésben a szöveg több apró részletére is utalok, ezért először azt közlöm teljes egészében:

(11) Mindjárt ezután történt, hogy elment egy Nain nevezetű városba, és vele mentek tanítványai számszerűen, valamint nagy tömeg. (12) Amikor egészen közel ért a város kapujához, íme, kifelé hoztak egy elhunytat, anyjának egyetlen fiát. Az anya özvegy volt, és a városból nagy létszámú tömeg volt vele. (13) Amikor az Úr meglátta őt, megérett rajta a szíve, és így szólt hozzá: „*Ne sírj!*” (14) Majd odament, megérintette a nyitott koporsót, mire azok, akik vitték, megálltak. Aztán így szólt: „*Ifjú, neked mondom, kelj fel!*” (15) A halott felült, és elkezdett beszélni, és az Úr odaadta őt az anyjának. (16) Erre félelem fogott el mindenkit, és Isten dicsőítették, mondván: „Nagy próféta támadt körünkben!”, és: „Isten rátekintett az ő népére!” (17) És elterjedt róla ez a szóbeszéd egész Júdeában és mindenütt a környéken.

Ami a naini ifjú feltámasztásának szó szerinti magyarázatát illeti, ezt bátran kizárhatjuk; a bevezetésben leírt érvekhez (ellentmondásban állna Isten egyetemes, nem személyválogató szeretetével, illetve varázslóvá fokozná le a Teremtőt) még hozzátehetjük a következőket: a) A szó szerint vett halottfeltámasztás azért is ellentmondana Isten szeretetének, mert visszahozná ebbe a szenvedésteli létbe azokat, akik már elmentek Odaátra, ahol – legalábbis földi értelemben – nem szenvednek (és aztán persze újból meg kellene halniuk, talán súlyos szenvedések közepette). b) Az előző pontban foglaltak érvényességétől függetlenül a teremtés rendjének felborítását jelentené, hiszen a halál – a teremtés rendjéhez tartozó, tehát

Isten által akart – természeti szükségesség, s a nem csupán megbetegedett, hanem végérvényesen halott test újraélesztése így természetellenes tett lenne. Istenről egyébként is feltételezhetjük, hogy úgy alkotta meg művét, hogy az utólagos belekontárkodása nélkül is elérje célját.

A szó szerinti magyarázat elvetése után is marad még négy értelmezési lehetőség:

1) Nagyságának kiemelésére, „krisztológiai bearanyozása”, azaz istenítése céljából Jézusra alkalmaztak egy, az egész ókori Keleten ismert vándorlegendát. E mellett szól a nagy hasonlóság a Királyok 1. könyvében foglalt, Illés prófétával kapcsolatos történettel (1Kir 17,8-24; ld. még 2Kir 4,32-37 Elizeusra vonatkozóan), de talán még inkább a Tüanaei Apollónioszról szóló hellenista elbeszéléssel (Philosztratosz, Apoll. 4,45); annál is inkább, mivel amazokban tetszhalottak életre keltéséről, Lukács beállításában viszont tényleges halott feltámasztásáról van szó, amivel azt akarja mondani: „Íme, az Úr amazoknál is nagyobb csodatévő!”

Megerősíti ezt az értelmezési lehetőséget, hogy Lukács, aki már az előző történetben is (7,1-10: a kafarnaumi százados szolgájának meggyógyítása) ennek a felmagasztalásnak az érdekében retusálta a rendelkezésére álló mintát (vö. Mt 8,5-13), most amazt is felülmúló példával akar szolgálni (vö. Lk 7,22!): „Az Úr nemcsak haldoklókat tud meggyógyítani, hanem valódi halottakat is képes feltámasztani!” (Hasonlóan jár el Máté is, vö. 9,18-19.23-26 és 11,5.)

Ez a legendaképződési folyamat aztán János evangéliumában, Lázár feltámasztásának elbeszélésében éri majd el a csúcspontját: a szerint ugyanis Jézus egy negyednapos, oszlóban lévő, bűzlő hullát kelt életre.

Lukács és János története egyaránt a „hitébresztés” szövegeiben áll: A naini ifjú felébresztése után mindnyájan megvallják: „Nagy próféta támadt köztünk”, Lázár fölkelésekor pedig Jézus így imádkozik: „...csak a sokaság miatt..., hogy elhiggyék, hogy te küldtél engem”. Csakhogy a történeti Jézus kategorikusan elutasította, hogy

látványos csodákkal igazolja ön magát vagy küldetését (ld. Mk 8,11-13).

2) A felsorolt súlyos érvek ellenére két dolog is kételyt ébreszt az előző értelmezéssel szemben: a) Aki elsőként mesélt arról, hogy Nainban, a kis galileai faluban valami különös történt egy temetés során, annak számolnia kellett azzal, hogy a kételkedők odamennek, és leleplezik az esetleges szélhámoságot. b) Lukács Galileától messze, görögöknek írta evangéliumát, és nyilván fogalma sem volt arról, hogy Galileában létezik egy Nain nevű falu. Ha tehát készen talált vagy netán maga gyártott volna egy legendát, akkor egyrészt a „Nainban” helyett írhatta volna azt, hogy „valahol”, másrészt ha csupán azért szűrte volna be a konkrét helységnevet, hogy valódi történés látszatát keltse, akkor tudatosan hazudott volna, ami annál is súlyosabban esnék latba, mivel műve elején azt állítja, hogy „az elejétől kezdve mindennek gondosan utánajárt” (Lk 1,3).

Az egyetlen logikus következtetés: Nainban valóban jelentős dolognak kellett történnie, olyasminek, amit érdemes volt továbbmesélni. Ha pedig a fent említett érvek miatt a halottfeltámasztást kizárhatjuk, akkor az első legkézenfekvőbb gondolat az, hogy az ifjú tetszhalott volt, és voltaképp gyógyításról van szó (ahogyan Jairus lányának esetében is).

E mellett szól az a szokás, hogy Palesztinában már a halál bekövetkezésének napján, késő délután, mindenfajta orvosi vizsgálat nélkül eltemették a halottakat (és ezért könnyen előfordulhatott, hogy tetszhalottat temettek el), továbbá az a tény, hogy Jairus tetszhalott lányának Márk által elbeszélte meggyógyítását Lukács (és Máté is) halottfeltámasztássá nagyította.

Ahhoz, hogy itt is halottfeltámasztási „történet” jöjjön létre, elég volt betoldani az alább, a 3a pontban említett két mozzanatot, sőt, talán csak az elsőt, a halott felülését, ami eleve gyanús cseng, mert: a) aki felül, az már nem „halott”, tehát ennek kellene ott állnia: „az ifjú felült”; b) ha az ember beteg, nem kell felülnie ahhoz, hogy beszélni

tudjon; c) egy kómából felébredt ember nem fog azonnal felülni.

A 3a pontban látjuk majd, hogy e mozzanat („A halott felült”) kihagyásával értelmes, „varratmentes” szöveget kapunk, a 3b és 3c pont pedig megmutatja, hogyan érthetjük azt, hogy Jézus „visszaadta az ifjút anyjának”. Így már csak azt kell megnéznünk, hogyan értelmezhető természetesen és logikusan a 16. és a 17. vers:

Korabeli zsidók számára, akik Mózes és a régi próféták tanítását követve elfogadták, hogy Jahve a holtakkal nem törődik (ld. pl. Iz 38,18; Zsolt 6,6; 30,10 és 88,6.13), az alapokat, *hitük alapjait* – az istenképüket! – *megrengető üzenet volt* az, amit Jézus ez esetben is mondhatott: „Isten, a teremtő Atya számára nem léteznek halottak” (vö. alább: 3. értelmezés, 1. bek.)! Ebben az esetben a „félelem fogott el mindenkit” nem szövirág vagy látványos csodát sugalló stíluselem, hanem annak a hatásnak a pontos leírása, amelyet Jézus hallatlanul új üzenete váltott ki a jelenlévőkben, s akár az özvegyben is (a *phobosz* = félelem jelentése ilyen összefüggésekben: megrendültség, rémület, ijedelem Isten túlságos közelségétől), és akik felfogták Jézus üzenetét, valóban azt érezhették: nagy, rendkívüli próféta támadt körünkben, és megérthették: „Isten tényleg rátekintett népére, tényleg törődik velünk” (16. v.).

Mondhatták volna-e ezt, ha egy isteni követ arra jártában csak úgy elejtett volna köztük egy kis varázslatmorszát (halottfeltámasztást)? Nem; akkor csak azt a „szóbeszédet” lehetett volna terjeszteni Jézusról egész Júdeában és mindenütt a környéken, amelyről a történethez fűzött kiegészítésében Lukács beszél (17. v.).

3) *Jelképes elbeszéléssel* van dolgunk, amely teológiai igazságot fejez ki: Isten jósága nem ér véget az ember biológiai halálánál; számára nincsenek halottak, ő mindenkit feltámaszt, rögtön a földi halál után (ld. Mk 4,40; 8,31; 12,27) – halottainkat tehát nem veszítjük el örökre, s nincs okunk a kétségbeesésre. Ezt a belső meggyőződését juttatja kifejezésre Jézus önkéntelen felkiáltása: „Ifjú, kelj fel!”, erről beszél aztán az özvegynek, például ilyen szavakkal: „A te fiad is él, és bár láthatatlanul, de szerető közelségben van veled; nem vagy egyedül; gyermekeddel együtt az Atya kezében vagy!”, és ily módon „adja oda, adja vissza” –

immár elveszítetetlenül – az ifjút anyjának.

Ahhoz, hogy ez az értelmezés a szöveggel is összhangban állónak mutakozzék, és ezáltal elfogadható is legyen, csak három megjegyzést kell tennünk:

a) A feltételezett eredeti szövegbe mindössze két mozzanatot kellett betoldania Lukácsnak: „A halott felült” – „Erre félelem fogott el mindenkit...”, és máris látványos csoda keletkezett. Ha ezeket kihagyjuk, ismét normális eseménnyel van dolgunk. Különösen feltűnő, hogy „A halott felült” szavak kihagyásával milyen természetesen és varratmentesen folytatódik a szöveg (Aztán így szólt: „Ifjú, mondom neked, kelj fel! ... És elkezdett beszélni, és odaadta őt az anyjának”), és nyilvánvaló, hogy az „elkezdett beszélni” *nem* az imént még halott ifjúra, hanem *Jézusra* vonatkozik. (Ebben az esetben természetesen nincs is szükség „az Úr” betoldására a 15. versben.) Ezt megerősíti, hogy

b) a *lalein* (= beszél) ige a szinoptikus evangéliumokban legalább 11 esetben azt jelenti: *igét hirdet, prédikál*: Mt 9,18; 12,47; 13,3.34; 23,1; Mk 2,2; 4,33; 12,1; Lk 5,4; 9,11; 11,37. Különösen jelentős és nyilvánvaló, ráadásul hasonló szövegösszefüggést tükröz Lk 9,11: „*Beszélt* nekik Isten országaról, és meggyógyította a kezelésre szorulókat.”

c) A 15. v. utolsó tagmondatát bevezető „és” („és odaadta”) minden további nélkül felfogható „következtetést levonó, következményt megfogalmazó” kötőszóként (*et consecutivum*); ekkor e tagmondat tényleges jelentése ez: „és *ily módon* odaadta (= visszaadta) őt az anyjának” – tudniillik az Isten határ nélküli jóságáról, a feltámasztásról és az örök életről szóló *tanítása révén* (vö. Mk 12,26-27!).

4) *Jelképes elbeszéléssel* van dolgunk, amely lélektani igazságot fejez ki: azt, hogy a túlságosan aggodalmaskodó, illetve túlságos törődést nyújtó (és közben persze rejtetten kisajátító) szülői „szeretet” átvitt értelemben vagy akár szó szerint is képes sírba vinni egy gyereket, másfelől pedig, hogy ennek a görcsös ragaszkodásnak a megszüntetése a gyermek „feltámasztását” eredményezi (és bizonyos értelemben a szülőét is). Jairus lányának, illetve a sír-föníciai asszony lányának meggyógyítása kapcsán (Mk 5,21-24.35-43 és Mk 7,24-30) főntebb már kifejtettem azt a pszi-

choszomatikai hatásmechanizmust, amelynek alapján az effajta gyógyítások-gyógyulások végbemennek, ezért most csak vázlatosan ismertetem, hogy – ezen értelmezés szerint – miről is számolhatott be eredetileg a naini ifjú története, amely hihetetlen tömörséggel mutatja be azt, ami a valóságban többnyire hosszú évek alatt, vagy akár egy egész élet folyamán megy végbe.

Az apa korai halála után a szoban forgó fiatalember, aki feltehetően 12-20. évei között jár (abban az időben 17-18 éves korukban házasodtak a fiúk!), alighanem igyekszik megvizsgálni anyját: „Ne szomorodj, hiszen itt vagyok én! Mi összetartozunk, és majd megbirkózunk a helyzettel!” Az anya persze készségesen elhiszi ezt, annál is inkább, mert ettől függetlenül is a fiúban látja egyetlen vigaszát, támaszát és minden reményét (ugyanis a fiú gondoskodott özvegy édesanyjának anyagi ellátásáról és jogi képviseléstől, halálával pedig mindez súlyos veszélybe került volna). Ettől kezdve bátran dacolnak a sorssal, szorgalmasak és állhatatosak, közösségük valóságos szimbiózis.

Csakhogy az idő múlásával az anya szorongásokkal teli, túlságos törődése („Jaj, csak felnőjön..., csak beváltsa hozzá fűzött reményeimet..., csak ne legyen baja..., csak teljesen magamra ne maradjak...!”) egyre fullasztóbbá válik a fiú számára, aki egyre inkább úgy érzi, hogy képtelen felnőtté, önálló lényvé válni, mert minden olyan gondolat, érzés vagy lépés, amely kifelé mutat ebből az együttélésebből (pl. saját család alapítása), engedetlenség, hálátlanság és hűtlenség anyjával szemben. Egy napon jelentkezik nála a testi gyengeség, a betegség vagy a foglalkozásbeli kudarcok tünetei, az egzisztenciális összeomlás árnya, a lelki és testi vérszegénység jelei, és kiderül, milyen vérszívó, milyen fojtogató tud lenni a „szülői szeretet” (és a gyermeki is). Egy ponton tényleg nincs tovább: csak idegösszeomlás, bénulás (ld. Jairus lányának esetét!) vagy a halál jöhet.

Jézus első szava ezért az anyának szól. Bár együtt érez vele („megesett rajta a szíve”), hiszen „ő csak jót akart”, határozottan felszólítja: „Ne sírj!” Ez azonban kemény szó, s azt jelenti: „Hagyd abba az önsajnálatot! Vessd el a férjed elvesztése miatti szomorúságot, amellyel nyomasztóan rátelepedtél a fiadra! Vess véget annak, hogy a fiadhoz kötőd életed minden bol-

dogságát és reményét, mert ezzel csak megfojtod őt! Ne képzeld, hogy életed sikere vagy kudarca tőle függ! Keresd a magad önálló életének céljait és lehetőségeit!”

Aztán a fiúhoz fordul, aki szintén „csak jót akart”: „Kelj fel!” Ez azonban szinte ostorcsattanásként hangzik, hiszen azt jelenti: „Állj végre a saját lábadra! Ne takarózz többé az anyád iránti tisztelettel, hálával és kötelességekkel! Az ő szoknyája melletti élet túlterhel téged, miközben el is kényeztet. Válj felnőtté, éld a magad életét, különben belepusztulsz!” (Ld. ismét Jairus leányát!)

Annál meglepőbb, hogy ezután „visszaadja őt anyjának”, hiszen az lenne logikus, ha az önálló élet érdekében a fiú elköltözne otthonról. Ez azonban tévedés lenne. Otthon kell megtanulnia az önállóságot

(ahogyan anyjának is), mert amíg fél és menekül az anyjától, addig nem lesz nyugta a távolban sem, hiszen lelkében sötét árnyékként magával viszi őt és beteges kapcsolatukat.

Mi köze ennek az egésznek Istenhez vagy a Jézusban megnyilatkozó isteni erőhöz? (Mert hát a 16. v. szerint a tömeg emiatt dicsóiti Istent!) Azzal a szabadsággal, amelyre az említett önállósuláshoz, illetve a közös éréshez és közös boldogsághoz mind a fiúnak, mind anyjának szüksége van, emberek (rendszerint) nem tudnak megajándékozni minket. Ehhez a minket teljesen komolyan vevő, nekünk teljes szabadságot adó Istennel kell kapcsolatba lépni, s akkor képesek leszünk szakítani a szülői és gyermeki (és egyéb „emberi”) normákkal (vö. Mk 7,8.13; 8,33) – és

azzal a „nagy prófétával” kell kapcsolatba kerülnünk, aki úgy tudott Istenről beszélni, hogy hallgatói elég bátrakká váltak az önállósághoz, és így meggyógyultak, halálközeli állapotokból is feltámadtak.

Érthető, hogy erről beszéltek „egész Júdeában és mindenütt a környéken”...

Epilógus

Hosszú fejtegetéseim végén elégnek látom *Sören Kierkegaard* egyik mondását idézni:

Kétféle keresztény van:
az egyik, aki követi Jézust,
és a másik – az olcsóbb kiadás –,
aki csodálja őt.

Gromon András

(Vége)

És tanítvánná lett a mester...

Úgy tűnt, mintha kissé eltávolodott volna az íróasztal. A keményfából készült nehéz bútor nem mozdult el a helyéről. Az asztal mögött székére nehezedett tiszt jegyzetei olvasásába merült. Az asztali lámpa fénye az asztalon tornyosodott iratkupacot világította meg. A gondterhelt fej látványa már nem ébresztett érzéseket a terem közepére helyezett székre ültetett fogolyban. A tiszt újabb papírost húzott maga elé, és az íróasztalon könyöklő bal kezének ökle kiengedett az erőteljes szorításból, amellyel a töltőtollat tartotta. Az íróeszköz időközben átkerült a másik tenyérbe, és szorgos munkához látott. A tiszt folyamatosan írt, fel sem nézett. Az elmúlt napok éjszakákba nyúló kihallgatásai alatt nem fogott tollat a kezébe. Akkor folyamatosan járkált a teremben, miközben az asztali lámpa fénye a letartóztatott arcába világított.

A székre ültetett férfi a szemét ért erős fénytől nem tudta igazán jól megfigyelni faggatója arcvonásait. Ezúttal a pillanat adta alkalmat megragadva tekintett az íróasztal mögött szorgoskodó tisztre. Barna haja volt, de a homloka fölötti részről már régen elvesztette az egykor volt göndör fürtöket. Homlokráncái alatt dús szemöldöke tűnt fel a fényben. Erős nyaka nehezen mozgott az inggallérban. A fogva tartott nyugodtan ült helyén. Elszibbadt a lábfeje, de nem akarta megmozdítani a lábát. Nem akarta megtörni a rövidnek ígérkezett nyugalmat. A másnapra gondolt, a vasárnapra. Visszagondolt az elmúlt hét utolsó napjára, amikor valamiért nem ráncigálták elő cellájából. Az Úr napját így lehetőségeihez képest méltón megünnepelte. A tisztre pillantott, aki továbbra is rendületlenül írt.

A páter lehunyta szemét, és gondolataiba merült. Önmagának tartandó szentmiséjének prédikációján törte a fejét. A tanítványról elmélkedett, a tanítványról, akinek sorsa nem lehet különb a mesterénél. Jó pillanatban nyitotta ki szemét. Alig hogy hálát adott magában, a lámpa fénye ismét reá fókuszált. A tiszt feje most talán még nagyobb lett, ahogy felegyenesedett asztala mögül. A fogoly elé lépett, és a tehetetlen düh formálta orgánummal szólt: – Kicsoda maga, Bulányi mester? – Majd kidagadtak nyakán az erek, miközben újra ordította, de ezúttal lassan, szótagolva: – Ki-cso-da?

A páter lassan, méltósággal emelte meg kissé addig mélyen lehajtott fejét. Tekintete nem érte el a tiszt arcát. A mozdulat megállt. A tiszt várta a fej emelkedését. Várta, mivel úgy vélte, hogy kérdésére a fogva tartott végre válaszolni fog. A lelassult mozdulat dühítette. Idegesen harapta meg ajka szélét. A szerzetes feje valamivel feljebb emelkedett, de még mindig nem eléggé. A tiszt derékből kissé meghajolt, és mint felbőszült bika, meredt szemekkel kereste a fogoly tekintetét. A páter feje folytatta lassú emelkedését, s egyre feljebb emelkedett. A tekintet elhagyta a bikaszemeket, feljebb és feljebb haladt a fehérre meszelt mennyezet irányába. A tiszt kiegyenesedett, s dühtől zavarossá vált szeme találkozott a fogoly szelíd tekintetével. – Ki a fene maga?! – kiáltotta meredt szemekkel. – Kicsoda maga, kicsoda maga... Jézus tanítványa?! – ordította. S miközben az önmagát felbőszített tiszt mint partra vetett hal levegőért kapkodott, a szerzetes fáradt, de nyugodt hangja hasított a hirtelen támadt csendbe: – Maga mondta!

Habos László